

Lipcsey Em ke regényének visszhangja

A vadnyúl bukfencet vet

Lipcsey Emőke
A vadnyúl bukfencet vet

KORTÁRS PRÓZA

A Kortárs Kiadó honlapján olvashatjuk:

Lipcsey Em ke magyar író, költő, fordító Svédországban él. Harmadik regényének fordulatos cselekménye több szálon fut, és a szereplők sorsában Svédország közelmúltjának epizódjai villannak fel. Európa egyre érezhetőbb morális-kulturális válságát átélve, a hazai olvasónak különösképp érdekes lehet, hogy Svédország hetvenéves szociáldemokrata rezsimjének dogmatikája milyen sok ponton egybevág a kelet-európai szocializmussal, a svéd jóléti állam, a ssvéd Csoda eszménye a mi fridsider-szocializmusunkéval. Gondolkodjunk velünk azonosan, és élj jól! ö Az eszme nálunk már huszonöt éve kudarcot vallott, Északon pedig most kezd. Lipcsey Em ke írói erénye, hogy a saját bérén tapasztalt svéd ellentmondásokat eleven karaktereken keresztül, eltérő szocializációjú és habitusú szereplők sorsán át érezteti, árnyalt lélekrajz, hiteles társadalom-, kor- és kórképpel. Távolságtartással, fegyellemmel-figyelemmel, minden szépitést l mentesen. A sorsok tragédiába futnak, alkoholizmusba, öngyilkosságba, prostitúcióba, perverzcióba, jobb esetben is esztelen feminizmusba vagy szerelmi ábrándkergetésébe, eszképzizmusba. Történeteit Lipcsey Em ke nyitva hagyja, a válsághelyzeteket pedig megoldatlanul ó megoldásra várva. Miként egy becsületes író nem is tehetne másképp.

Regénye megjelenésekor Lipcsey Em ke számos rendezvényen mutatkozott be Budapesten. Szigethy Gábor irodalomtörténész kérdezte a Budavári Könyvünnepen, a Halászbástya eltti színpadon, a Márai Szalon c. m sor keretében. A Magyar Nemzetben R. Kiss Kornélia kérdezte (Tanulhatnánk diplomáciát a svédektől), a Könyvkultúra Magazinban Ayhan Gökhan (Mint minden mítosznak, ennek is van valóságalapja) Bárkaonline pedig Szerpesi Dóra interjút közli Lipcsey Em kével. A Népszavában A vadnyúl rángatja a történet fonálát címmel jelent meg a következő ismertető:

Minden szereplő lemarad a saját életéről az 1984 óta Svédországban él Lipcsey Em ke A vadnyúl bukfencet vet című regényében. Az 50 éves Linda feminista anyja harcos baloldaliságát örökli, és nem tud mit kezdeni vele. Együtt él a tíz évvel fiatalabb, nevelés szülők által felnevelt Jonasszal, akit sokáig nem érdekel ki is volt öngyilkos, alkoholista anyja. Johanna, Linda lánya elkallódott, mentálisan is zavarodott fiatal, aki tragédiával végződő kapcsolatokba bonyolódik. Nyomasztó ez a regény, de emiatt nem fogja letenni az olvasó, sőt. Mind a svéd társadalom leírása, mind az emberi kapcsolatok m ködtetése behűz. Egyrészt nagyon svéd ez a könyv. A politikatörténet nemcsak háttér, képet kapunk arról, hogy a szereplők életére a család-, oktatás- és foglalkoztatáspolitikán keresztül milyen hatása volt a szociáldemokráciának és hogyan jött létre a ssvéd csoda. A regény világa rámutat arra, hogy az általában szociális biztonsággal és jóléttel jellemzett modell nem egy homogén társadalmat takar. Sokféle életút és különböző valóságok léteznek egymás mellett és keresztezik egymást A regény másrészt az

lyos, de mégis ott van, akárcsak Ördöghinta cím regényemben, hogy az id t nem lehet lineárisan múltra, jelenre és jöv re bontani, hanem ez a három valójában egyszerre létezik. Az id mindhárom síkja egyszerre hat életünkre is.

ó Hogy látod, a mai Svédország megismerhet a könyvedb l? Milyen, Magyarországon a svédekr l és az országról kialakult sztereotípiákat cáfolnál meg?

ó Ez a könyv egy s rítmény, mely igyekszik eddig talán ismeretlen néz - pontokat felvenni. Publicisztikámban is elég sokat írok Svédországról. Ezekben az írásokban gyakran veszem célba a sztereotípiákat, éppen azért, hogy megcáfoljam ket. Hajlamosak vagyunk arra, hogy sztereotípiákban gondolkodjunk. Nemcsak Svédországról, de mindenr l vannak sztereotípiáink. Nem helyes, s t veszélyes sztereotípiákban gondolkodni. A Svédországról alkotott kép általában egyfajta mítosz, ami sztereotípiákból áll össze. Ezek közismertek= a jólét, az anyagi és szociális biztonság, az emberi jogok és a tolerancia fellegrára, stb. Ezek így együtt, és a teljes kontextusból kivelve alkotják a mítoszt. Mint minden mítosznak, ennek is van valóságalapja, de nem úgy igaz, ahogy a kép összeáll bel le. Vagyis az egyes részletek tartalmaznak, vagy valamikor tartalmaztak igazságelemeket, de a valóság összetettebb a mítosznál. Svédországról manapság egy újabb, negatív mítosz is kering, hogy a menekültáradat miatt a teljes összeomlás szélén áll. Sem az el z , pozitív mítosz nem igaz, sem pedig az újkelet , negatív. Svédország nem mintá állam, de nem is áll az összeomlás szélén. Ezek párhuzamos igazságok. Regényemben különböz párhuzamos igazságok feszülnek egymásnak, mert ezekben l épül fel a valóság. A valóság azonban éppen ezért gyakorlatilag tetten érhetetlen, s t, szürreális. A könyvben ez a szürreális valóság jelenik meg.

emberi kapcsolatok mindenki számára érthet (és ismer s) válságról szól. A szerepl k tehetetlenek, pedig lehet ségeik megvoltak a változtatásra. Nem tudnak szabadulni felmen - ik múltjától, pedig nem is ismerik igazán. Nem irányítják saját sorsukat, döntéseikben is csak mellékesen vannak jelen. Kapcsolataik nem m ködnek, magányosak, akikkel lehetne élni, azokat elengedik. A f szerepl k sorsát és múltját illet csavar a regény végén derül ki, de van még valami, ami a szöveg pikantériáját adja. A szürreális elemre magyarázatot nem kapunk (de ha jól figyelünk, találhatunk), mégis szerves része a regénynek: jól strukturálja a regényt, és utána mindig valami dönt történi a szerepl k életében. A fantasztikum kulcsa (és valahol a történeté is) pedig a vadnyúl, aki bukfcet vet, majd egy fés vel megigazítja a hatját.

ŠMINT MINDEN MÍTOSZNAK, ENNEK IS VAN VALÓSÁGALAPJA

Lipcsey Em ke író, újságíró A vadnyúl bukfcet vet cím regénye a svéd valóságot hozza közel. A több szálon futó regény mellett, hogy egy-egy szerepl életét tárja fel, a svéd társadalmat a múltban és a jelenben sújtó problémákra is felhívja a figyelmet. De vajon honnan jött a könyv ötlete, illetve miért tartotta fontosnak, hogy a svéd helyzet is megjelenjen a regényben? Könyvér l, a jóléti állam mítoszaról és a válságról is kérdeztük a szerz t.

ó A könyv azzal indít, hogy az egyik f szerepl elüt egy vadnyulat. Ez akár velem is megtörténhetne, ugyanis amerre lakom, sok a vadnyúl. Kocsivezetés közben mindig résen kell lenni szürkületkor, nehogy éppen kiugorjon egy az útra. Innen az alapötlet, s a cím, ami persze a regény kontextusában egyfajta szimbólummá fejlődik. Régóta élek Svédországban, így az lenne a furcsa, ha a svéd helyzet nem jelenne meg egyik regényemben sem. A svéd közelmúltba és jelenbe helyezett történet azonban nemcsak Svédországról szól. És nemcsak társadalmi körkép vagy körkép. Benne van például a ki mint vet, úgy arat problematika is, vagyis az, hogy minden amit a múltban tesz az ember, visszaköszön a jelenben, vagy a jöv ben. Ez személyes életünkben is igaz, de szélesebb perspektívában, egy ország, vagy akár az egész emberiség történetében is. Ebben a könyvben nem olyan hangsú-

lyos, de mégis ott van, akárcsak Ördöghinta cím regényemben, hogy az id t nem lehet lineárisan múltra, jelenre és jöv re bontani, hanem ez a három valójában egyszerre létezik. Az id mindhárom síkja egyszerre hat életünkre is.

ó A szövegben egy szír férfit l halljuk a következ kijelentést: ŠEurópa vezet i gyengék és korruptak, kultúrája hanyatló és visszataszító, ezért kizárólag az iszlám jegyében újulhat meg, közölte.ő Mit gondolsz, milyen megoldást kellene az európai országoknak felkínálnia, hogy pozitív változás történjen?

ó Hol nem korruptak a politikusok? A szír férfi a könyvben csak a maga világmagyarázatát adja, csak az európai korrupciót, illetve Európa gyengéit képes észrevenni, pedig legalább annyi visszasság van más kultúrákban is. Ahhoz, hogy pozitív fordulatot vegyen a történelem menete, érdeemes lenne sok mindent komolyan átgondolni. A Hübrisz netovábbja például, amikor azt hisszük, hogy van olyan ideológia, melynek nevében meg lehet váltani a világot, illetve általános érvény megoldást lehet adni a problémákra. Így volt ez például a fasizmus és a kommunizmus esetében is. Nem kell részleteznem, micsoda pusztulás maradt utánuk. Popper eszméje, a ma divatos, nyitott társadalom ideológiája szintén világmegváltó, jobbító szándék jegyében született, ám ne feledjük, a pokolba vezet út is jószándékkal van kikövezve. Tanulhatnánk történel-

münk 1, és észrevehetnénk végre, hogy az ideológiák szinte születésük pillanatában gazdasági és politikai erők játékszerévé válnak. Megtanulhatnánk azt is, hogy más az elmélet és más mutat a gyakorlat. A vadnyúl bukfcetvet című regényben többek közt azt is végig követhetjük, hogyan fordult visszajára a gyakorlatban, a társadalomban valami, ami eredetileg jobbító szándékkal született. Európa valóban válságban van. Ahol valamilyen krízis van, ott a szélsőleges megnyilvánulások elretörnek. Ilyen a terrorizmus is. Európa is felelős a terrorizmusért, mert engedte, sőt aktívan hozzájárult ahhoz, hogy krízis legyen.

ó A könyv szinte egytől egyig boldogtalan, válságba jutott szereplőkből áll: Jonast nevelő szülőket nevelték, Linda lánya, Johanna, szintén nem találja a helyét, az egész könyv mintha a gyökértelenségnek, a kapcsolódási pontok elvesztésének engedne teret.

ó A könyv egy válságban élő társadalom gyermekei. A válságban élő társadalom tagjai elbűvölően elveszítik kapcsolatukat saját gyökereikkel. Svédországban ráadásul volt olyan időszak, mikor a politika részéről tudatos volt az a törekvés, hogy megszűnjenek a múlttal való kapcsolódási pontok. Így az emberekben az realizálódott, hogy minden, ami jó Svédországban, az a szociáldemokráciával kezdődött. Pedig akik elveszítik gyökereiket, s a múlttal a kapcsolatot, azok elbűvölően önmagukat veszítik el. Európának sem volna szabad saját kulturális gyökereit elszakadnia.

ó A regényben egy időben Svédországban is zajló kényszersterilizálás is szóba kerül. Svédország képes volt feldolgozni a múlt bűneit?

ó Még nem volt képes feldolgozni teljesen, de egyre többen foglalkoznak ezekkel a kérdésekkel. Regényemben is szó esik a számikról, itthon ismertebb nevükön a lappokról. Az egyik főhős anyja lapp származású. A lappokat fajhigiéniai és szociális okokból egészen az ezerkilencszázhetvenes évek közepéig sterilizálhatták. Az efféle témák sokáig tabunak számítottak. Nemrégiben jelent meg A számik és a svéd egyház viszonya a történelemben című könyv, amit egyébként mindenki csak fehér könyvnek nevez. Ez volt az első igazi áttörés. Azzal, hogy a fehér könyv elismeri és feltárja a számik sérelmére elkövetett visszaéléseket és túlkapásokat, tiszta lapot szeretne nyitni a két nép kapcsolatában. Itthon is játsszák a Számi vér című svéd filmet a mozikban, ami szintén ezzel a kényes témával foglalkozik. Nagyon erős alkotás, méltán lett a 2016-os Velencei Filmfesztivál díjnyertes.

ó A könyvet egy nagy csavarral zárod. Mit szeretnél, hogyan tegye le a regényt az olvasó?

ó Valamennyi könyvem befejezésénél ott motoszkál, hogy ne adjak megfajtási kódot az olvasó kezébe. Azt szeretném, ha mindenki maga gondolná tovább azt, amit a regényeimben szó esik.

Ayhan Gökhan

A Bárka Online írja:

A Kortárs kiadónál jelent meg A vadnyúl bukfcetvet című regény, amely láttelest a svéd társadalomról, az emberi kapcsolatok elidegenedéséről. A szerző harminchárom éve él Svédországban. Egy interjúban úgy fogalmazott, hogy ha Svédországot és Magyarországot összegegyüznék, akkor kialakulna egy tökéletes ország, ó ha lehetséges egyáltalán ilyen...

- *Kifejtenéd ezt a megállapítást?*

Történelmi, és talán néplélektani okokból a két ország sokszor szöges ellentéte egymásnak. Svédországban a törvény, a hatalom tisztelete évszázados hagyomány. Az általunk ismert svéd jóléti társadalom idején pedig egyenesen gyermeki biza-

lom alakult ki az emberekben a jószágos állambácsió iránt. A jóléti társadalom ma már nem ugyanaz, mint fénykorában, ráadásul mostanra váltak nyilvánvalóvá a svéd csoda árnyoldalai is. A svédek a komoly problémák ellenére mégsem lázadnak, sőt a médiában is még mindig elég szórványos a kritikus hang. Magyarországon éppen ellenkező a felállás. Évszázados hagyomány a hatalommal szemben érzett bizalmatlanság, és a közelmúlt történelmében nem volt a svéd gazdasági csodának megfelelő magyar modell. De volt kommunista diktatúra. Történelmi háttérünknek köszönhető a géneinkbe kódolt gyanakvás, a folytonos ellenállás a hatalommal szemben, a folytonos bírálat, ha kell, ha nem. Mi elvesztettük képességünket, hogy észrevegyük azt, ami pozitív, a svédek pedig képtelenek az életüket negatív befolyásoló tényezőket meglátni. Mondanom sem kell, hogy egyik sem jó megközelítés. Néha nekünk, magyaroknak is jót tenne például, ha az államban nem feltétlenül az ellenséget látnánk. Ugyanakkor a svédek gyermeki bizalma sem követendő példa. A gazdasági, és politikai hatalom birtokosai ezt Svédországban alaposan kihasználták. Igaz, hogy évtizedekig sikerült anyagi jóléti biztosítaniuk, cserébe csak azt várták el, hogy az emberek szokjanak le az önálló gondolkodásról és véleménynyilvánításról. Ennek következtében évtizedekig a hatalom birtokosai döntöttek el, miről mit kell gondolni. Az eltérő álláspontok általában már az öncenzúra rostáján kihullottak. Ez még ma is így van, bár mint említettem, például a média sem olyan homogén már, mint a szociáldemokrácia hűskorában. A svédek leszoktak arról, hogy önálló véleményük legyen, a magyaroknál éppen ellenkező a helyzet – két magyarnak legalább négy önálló véleménye van. Egy dán professzor találon egyszerűen azt mondta, a svédeknek az a gyanús, ha többféle vélemény van, a dánoknak meg az, ha csak egy. Ugyanakkor a svédek ügyes diplomaták, s a nemzetközi porondon diplomáciával mindent el tudnak érni, amit akarnak. Kit neked abban, hogy belpolitikai csetepatékat félretéve pozitív országimázst teremtsenek magukról. Így jött létre a világszerte sikeres mítosz Svédországról, melyben vannak ugyan igazságelemek, ám ezeket nem lenne szabad a kontextusból kiragadni. Magyarországon hiánycikk a diplomácia, és az országról nincs politikai csatározásoktól független országimázs. Talán a fentiekből nyilvánvaló, miért gondolom azt néha, hogy milyen jó lenne a két országot összegegyüzní.

- *Regényedben a svéd lelkiségre is ráérezhetünk, és nekem úgy tűnik, hogy ez összefügg a természeti leírásokkal.*

A svédeknek nincs történelmi tudatuk, viszont érdekes éppen az, amit fölvetted, azt hiszem, a svédek identitása a természetben van. Hatalmas területen él körülbelül anynyi ember, mint Magyarországon. Figyelemreméltó, hogy a svédeknek nem volt nemzeti ünnepük hosszú évekig, viszont a legsvédőbb ünnepük, a Midsommar, a nyári napforduló, amit a könyvben is szó van, a karácsony mellett talán a legfontosabb számukra. Úgynevezett pogány hagyományokra nyúlik vissza, természeti valláshoz kötődő ünnep. A természet változásaival hosszú ideig együtt éltek és függtek is tőle pozitív meg negatív értelemben is, amíg a jóléti társadalom megszületett, nagy szegénységben éltek. A megerősödő baloldali mozgalomból nőtt ki az a fajta szociáldemokrácia, ami megteremtette a jóléti társadalmat, és ez pozitívum volt mindenképpen, viszont fokozatosan ennek a hátulütője is jelentkeztek. Az elv, ami szinte államideológia lett, hogy mindenki függetlenül éljen a másiktól, az embereket elidege-

nította egymástól. Nemrégiben játszottak a svéd moziban egy filmet, a címe: The Swedish theory of love, (A szeretet svéd elmélete) amely a játékfilm és a dokumentumfilm határán van, pont a svéd modellő árnyoldalait mutatja be. Sok mindent leleplez, és senki nem eltér a politikailag korrektnek mondható imázstól. Svédországban vannak szent tehenek, mint ahogy minden országnak megvannak a saját politikailag korrekt álláspontjai arról, mi az, ami annak számít, és mi az, ami nem. Svédországban ez viszont évtizedek óta így van. Erre mondhatná bárki, hogy ez így volt itt a Kádár-rendszerben is. Igen, így volt, de Svédországról senki nem gondolná, hogy ott is így volt és most is így van. Most is vannak szent tehenek, ő emléltethetjük a feminizmust, a homoszexualitást, illetve a migráció megítélését, vagy a túlhajtott genderizmust. A legtöbben nem merik vállalni, ha álláspontjuk eltér a f sodortól. De semmi sem konstans, Svédországban sem. Az el z kérdésben beszéltünk már a médiáról. Kezd föl nni egy olyan fiatal újságíró generáció, akik mernek ezek l a korábban megkérd jelezhetetlen kérdésekr l írni. Érdekes módon k sokszor másodgenerációs, f leg Európából származó szül k gyerekei, vagy pedig vegyes házasságból származnak, mint ahogy ezt a filmet is egy fiatal olasz-svéd rendez alkotta. Svédországban most elég nagy változás zajlik ilyen téren. Kid lnek a csontvázak a szekrényb l.

- *A könyved megjelenik svédül is? Hogyan illeszkedik a kortárs irodalmi közegbe?*

Egy kiadó szeretné megjelentetni, valószínű leg azért, mert most illeszkedik. Egy fordítói konferencián egy kritikus bemutatta, mi az, ami most Svédországban trendi, a divatos szerz k könyvei nem egyértelm en pozitív szemszögb l vetnek föl problémákat. Korábban a prózát és sajnos a lírát is a szocreál jellemezte, az újabb könyvek ett l eltérnek, azt sejtetik, hogy azért ebben a társadalomban nem stimmel, nem stimmel minden.

- *Könyvednek van egy kicsit titokzatos, szürreális része, ami nagyon izgalmassá teszi. Ez már a címben is megjelenik. Honnan jött a vadnyúl?*

A f h sök sok mindent befolyásolhatnának a saját maguk életében, de mivel k a valóságban már nem képesek arra, hogy a sorsukat a kezükbe vegyék, és életüket csupán rajtuk kívülálló tényez k határozzák meg, ezért sorsuk sokszor a bizarrba hajlik át. Így jön be a szürreális szál. A vadnyúl, szimbóluma mindennek. A f h sök nem tudnak mit kezdeni sem saját életükkel, sem egymással, és teljesen elvesztették kapcsolatukat a valóság metafizikus részével is. Ráadásul pedig ott vannak ezek a társadalomban szent tehenként kezelt látásmódok. Ezekb l így csakis egy szürreális világ alakulhat ki, és a vadnyúl gyakorlatilag ennek a jelképe. Hogy jött a vadnyúl? Prózai oka van: amerre lakom, ott sok a vadnyúl és mindig vigyáznom kell, ha megyek kocsival szürkülletben. Valahogy bejött ez a kép, mi lenne, ha elütnék egy vadnyulat, biztosan követném és elkezdett mozogni a fantáziám. Igen, a vadnyúlön indult el ez a szál, amelyik a könyvnek a szürreális részét mozgatja.

- *Pályakezdedet az avantgárd jellemezte. Mit jelent számodra?*

Olyan az avantgárd szemlélet, mint a zebra csíkjai, hogy soha nem t nnek el, hiába mosom át, a csíkok ott maradnak. Az avantgárd szemlélet határokat feszeget, az jellemzi, hogy valamit folyamatosan meg akarsz újítani. Ugyanaz az újító szándék mozog bennem, mikor képverset írok vagy regényt. Az Ördöghinta regényem például három id síkban játszódik, de benne nem csak a múlt hat a jöv re, a jöv is befolyásolja a múltat. Az is elkezdett izgatni például, hogyan lehetne megújítani a regényt mint m fajt. Felvet dött bennem, mi lenne, ha kipróbálnám, hogy a regényt blog-formában írom

meg. A taurus blogja olyan blogregény, amelyben különböz karakterek szerepelnek, mindegyiknek van egy nickneve, állandóan jönnek az újabb blogjaikkal, és van egy taurus nev blogozó, aki leleplezi blogjaiban a mások hazugságait. A blogportál többi tagja nem tudja, hogy taurus honnan tudja róluk az igazat. Ez persze konfliktushoz vezet a különböz blogozók között. Ráadásul taurus el re tud eseményeket, amik meg fognak történni. A blogerek nagy része nem is találkozik egymással a való világban, a blogbejegyzéseken keresztül alakul ki a könyv cselekménye. Taurus az, aki mozgatja a szálakat a blogregényben. Azt lehet észrevenni manapság, hogy sokak számára a virtuális világ ugyanolyan kézzelfogható valóság, mint amiben mozgunk, amikor kimegyünk az utcára, vagy tesszük a hétköznapi dolgokat. Sokan többet élnek a virtuális világban, mint a való világban, ott alkotnak maguknak egy identitást, és megteremtik a maguk történetét.

- *Pilinszky verseinek fordításával is foglalkozol. Ez hogyan kezd dött?*

Nagyon örültem, hogy lehet ségem nyílt Pilinszkyt svédre fordítani, mert közel áll hozzám látásmódjában. Az ötlet viszont Elise Ingvarson svéd költ t l származik, aki egy tanfolyamon odaállított hozzám és elkezdett Pilinszkyr l kérdezni. Kiderült, hogy egy súlyos válságon segítette át Pilinszky verseinek az olvasása. el ször angolul olvastam ket, de létezik 15 vers, amit Tomas Tranströmer, a Nobel-díjas svéd költ fordított le svédre, Thinsz Gézával együtt, ezekhez nem szabad hozzányúlni, mert úgy tökéletesek, ahogy vannak. Egy másik íspárosó, aki 1987-ben, Kráter címmel válogatást jelentetett meg Pilinszky verseib l, Harrer Gábor és Karl Vennberg költ k voltak. Az fordításaik azonban, minden erényük mellett, hiányérzetet keltek bennünk. Elkezdtünk fordítani, kezdjük bevezetni a verseket folyóiratokban, el adásokon, és reméljük, hogy lesz a kötetre is érdekl dés.

- *Író, költ , képz m vész, zenész is vagy ó hogyan élnek együtt alkotói énjeid?*

Nálam mindig dilemma volt, hogy mi tekinthet a legf bb területnek, illetve ezek kéz a kézben jártak. Valójában nem is kéne szétválasztani ezeket a kifejezési formákat. Ha visszamegyünk az sm vészetekhez, ott együtt volt minden. A görögöknél a verseket a líra hangszer kíséretében énekeltek. Az egyiptomi hieroglifáknál még a képiség mozgatta az emberek tudatát, abból alakult az írásbeliség. A m vész, mint olyan, egy egység, és ugyanaz a látásmód áll a képz m vész, az irodalom és a zene mögött is, csak más-más kifejezési formákban. Szó esett avantgárd gyökereimr l. A Magyar M helyen a 80-as években egy párizsi hátizsákos utazás során kerültem kapcsolatba. Ott kezdtem publikálni a szövegeimet, képverseimet. A zene mindig érdekelt, állítólag 3 éves koromtól orgonálni akartam és kés bb meg is tanultam, s t, orgonistaként dolgoztam Svédországban több mint 20 évig, koncerteket is adtam. Az avantgárd a határokat feszegeti, ebbe nagyon is belefér, hogy az ember egyszerre zenész, képz m vész és író. Hogy éppen mi kerül el térbe? Ha regényt írok, nincs jelen a hangzó rész, illetve a képz m vészeti rész, de valahol a tudatomban ott van. Lehet, hogy legközelebb nem egy regényt írok, hanem egy képverset vagy valamilyen hangköltészeti alkotást. Attól függ en, hogy mit akarok megragadni, azt az irányt választom. Els kötetemet, a Sziklarajzokat a Magyar M hely jelentette meg, abban vannak költészeti alkotások, szövegek és képversek is. Korábban sok Magyar M hely-találkozó volt Szombathelyen és Keszthelyen, amelyeken performanszokkal, hang-

költészeti eladásokkal vettem részt. Egyébként van egy újabb kötetre való versem, lassacskán szeretném rendezni és kiadni. Most egy tíz darabból álló novellacikluson dolgozom, ami az identitás kérdéséről szól, különböző szemszögekből. Ebből már kettő megjelent a Lyukasórában.
Kérdezett: Szepesi Dóra

Tanulhatnánk diplomáciát a svédektől

A regényében nem fest éppen pozitív képet Svédországról. A felfokozott magányosan vergődnek, rátelepednek az életükre az olyan ideológiák, mint a túlhajtott feminizmus vagy a politikai korrektség. Ennyire rossz lenne ott élni?

A regényben azokat a problémákat próbáltam meg összeszárítani, amelyeket magam körül látok. Ez nem jelenti, hogy csak negatív dolgokat tapasztalok Svédországban, vagy hogy feltétlenül arról szólnának a mindennapok, ami a regényben sűrűn megjelenik. De Magyarországon él Svédországról egy mítosz. Ezt keresi mindenki. Ez a könyv arról is szól, hogy Svédország sem mintország, ahogy más országok sem. De negatív mítoszt sem akartam teremteni. A dolgokat kontextusba akartam helyezni, és bemutatni azokat a hatásokat, amelyek olyanná formálták Svédországot, amilyen manapság.
Mégis úgy tűnik, hogy éppen a negatív mítosz az, amit hangsúlyoz.

Talán azért tűnik annak, mert Magyarországon mindaddig csak a pozitív mítoszt táplálták. Ha egy kicsit realisabb kép alakult volna ki Svédországról, szerintem az olvasó nem így élné meg. Svédországban sok olyasmi van, ami pozitívan indult, de mára a visszajára fordult. Az egyik felfokozott fiatalon például egy feminista mozgalomhoz csatlakozott, és értjük is, hogy az helyzetében a szegénységben nem fel, hanem lefelé szorult. De ez azért volt pozitív. Később viszont látjuk, hogyan jelenik meg a feminizmusnak egy teljesen más értelmezése, ha úgy tetszik, eltorzult változata.

Nagy jelentőségű tulajdonít a regényben a feminista gondolatnak. Több sikeresen induló kapcsolat is azért nem sikerült végül a felfokozott nőknek, mert túlságosan ragaszkodnak az önállósághoz. Ilyen egyszer volna az egész? Emiatt lennének válságban a párkapcsolatok az egész fejlett világban?

A feminizmus és önállóság fogalmakat a párkapcsolatok terén én nem feltétlenül kapcsolnám össze. Svédország Japán mellett azok között az országok között van, ahol a legtöbb magányos ember él. Lehet, hogy van valamilyen kapcsolatuk, de egyedül élnek. Volt egy nagyon érdekes film, a *The Swedish Theory of Love* (a szerelem svéd elmélete), amely arról szól, hogy magányosodtak el az emberek. Ez a jelenség valami pozitív dologból indult ki: abból, hogy a II. világháború után úgy gondolták, hogy a hosszú ideig szegénységben élő svédek mindegyike kapja meg azt, ami egy embernek jár. Az volt a politika célja, hogy mindenki el tudja magát tartani, senki ne szoruljon rá a másokra: úgy építse fel az életét, ahogy szeretné. Ez önmagában nagyon tisztelendő dolog, jól is indult, de lett egy negatív mellékhatása: az emberek óhatatlanul úgy kezdték érezni, hogy nem szorulnak rá másokra, érzelmiileg sem. Megállnak a maguk lábán. Ez elmagányosodáshoz vezetett. Egymástól elszigetelt kis világokban élnek az emberek.

Svédországban mennyire van jelen a közbeszédben ez a probléma? Foglalkoznak vele?

Valójában nem tabu. De a jóléti társadalomhoz tartozott az is, hogy a problémákat nem mindig tudták artikulálni az emberek. Ez egyre kevésbé van így. Svédországban a nyolcvanas évekig tartott a jólét növekedése, aztán már stagnált, vagy

lefelé csúszott. Ezzel párhuzamosan a problémákra való érzékenysége is megnövekedett.

Lefordítják a regényt svédre is? Ön szerint mit fognak szólni a svédek ehhez a nézőponthoz?

Már szó van a svéd fordításról, igen. Nyilván különböző reakciók lesznek, de tény, hogy mostanában a társadalomkritika egyre inkább megjelenik a svéd irodalomban. Egyébként nem szeretem a társadalomkritika szót, mert szerintem a társadalom tagjain csak részben múlik az, ami problematikus a társadalomban. A működésébe mindig belekavar a politika és a gazdasági faktor. És sokszor negatív lenyomatot hagy a társadalmon. Én ezt a nyomot szeretném megtalálni.

Hogy került Svédországba?

A nyolcvanas évek közepén nem lehetett tudni, hogy alakul Közép-Európa sorsa. Egy nagybácsim élt Svédországban. Orgonista is vagyok, zenét tanulni mentem ki. Akkor még ott lehetett maradni, és én maradtam. Végül férjhez mentem Svédországban. Nem határoztam el, hogy maradok, de így alakult.

A bevándorlás témája többször elkerül a regényben. Milyen a hangulat mostanában Svédországban?

Svédország évtizedeken keresztül fogadott be bevándorlókat a világ minden tájáról. Amikor nem ilyen nagy tömegben jöttek, svéd precizitással nagyon ügyesen elindították őket a beilleszkedés útján. Most azonban rájuk zúdult a tömeg, és ez őket is megrázta, meglepte. Ők azt tanulták, hogy nagyon toleránsak legyenek mindenkivel szemben. Ez ma is így van. Amikor nagyobb tömegben jöttek menedékkérők, és konténervárosokat építettek fel, elfordult, hogy viták alakultak ki az elhelyezésüknél. Volt, ahol szó nélkül természetesnek vették, de voltak olyan városrészek is, ahol a lakók azt mondták, hogy az egyetlen zöldterületre, ahová ki tudnak járni, ne építsenek konténervárost, és különben sem méltó embereket konténerban elhelyezni. Ott nem épült meg a konténerváros.

Diplomatikus.

Így is mondhatjuk. Svédországban nagyon sok diplomáciát tanultam. Magyarországra is ráférne egy kicsivel diplomátikusabb gondolkodás, mert jóval többet lehet elérni diplomáciával, mint nélküle. Nekem például aktív szerepem volt abban, hogy Magyarország díszvendég lehessen a göteborgi könyvvásáron, és ott is azt tapasztaltam, hogy ez vezet náluk eredményre.

A göteborgi magyar díszvendégséget hogyan sikerült elérnie?

Kialakult a kölcsönös bizalom a könyvvásár vezetőivel. A svédekkel így is lehet. Ha látják, hogy becsülettel dolgozik valaki valamiért, és az működik is, akkor bíznak az emberben. Nagyon sikeres volt a díszvendégség, ha a szakmai részét nézzük.

A könyvvásári szereplést némi politikai felfordulás is kísérte, miután svédek kisebb tüntetést szerveztek a magyar standhoz, és a díszvendég író, az orosz Masha Gessen nyitóbeszédében Magyarország menekültpolitikáját bírálta, és akkor a határellenkezés szigorítása még új fejleménynek számított Európában. Magyarországon inkább erről szóltak a hírek, ha a vásárról volt szó. A díszvendégség azért jelentett valami új lépést a magyar irodalom számára?

Jelenthetett volna, de Magyarországon a politikai ügy alapján ítélték meg a göteborgi szereplést. A könyvvásár vezetése döbbenettel értesült, hogy Magyarország a díszvendégség utáni évben, 2016-ban már nem állít standot a vásáron. Pedig akkor kellett volna learatni a díszvendégség babérjait, és többek közt kiadót lehetett volna találni az elké-

szült fordításoknak ó, ha Magyarország mögé áll ezeknek a törekvéseknek. Csak hát Magyarországon nem a higgadság és a diplomácia gyzedelmeskedett. Valószínűleg azt az építkezést már nem tudjuk folytatni, amit 2015-ben Göteborgban elkezdtünk.

ó Mennyire ismerik a magyar irodalmat Svédországban?

ó Csak egy szék körték van valamilyen képe róla. Esterházy Péter, Nádas Péter, Dragomán György, Krasznahorkai László és természetesen Kertész Imre van folyamatosan jelen a könyveivel, de kevés svéd ismeri, illetve olvastak. Kis kiadókhoz vezet személyes kapcsolatok révén viszont folyamatos harc folyik azért, hogy új magyar írók is megjelenjenek. Sajnos azonban nincs semmiféle együttműködés azok közt, köztünk, akik ezzel foglalkoznak. Különböző szempontok alapján látjuk, kinek a munkáit lenne fontos lefordítani svédre. A nagyobb érdeklődéshez és több szerző bevezetéséhez többet, tudatosabban és hazai hátszéllel kellene tenni. Viszont vannak pozitív példák: évekket ezelőtt összeakadtam egy svéd költővel, akinek a kedvenc költője Pilinszky ó a versei egy súlyos életválságon segítettek át. Felvetette, hogy fordítsunk Pilinszkyt együtt svédre. Kaptunk is rá svéd támogatást. A közeljövőben jelenik meg egy körülbelül harminc versből álló Pilinszky-kötet. Hogy a svéd-magyar kapcsolatok oda-vissza működjenek, a svéd irodalomban ma már modern klasszikusként számon tartott Kerstin Ekman lélektani regényét is fordítom, már a másodikat. A Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon pedig svéd és magyar szervezetek támogatásával a Magyar M hely svéd modernizmust bemutató száma mellé egy nagyszabású programot szerveztünk Svédcsavarok címmel.

ó Érdekes egyáltalán Magyarország a svédeknek?

ó A svédnek nyitottak, nagyon szívesen jönnek Magyarországra, és jól is érzik itt magukat. Csak mindenkihez a saját nyelvén kell szólni. A svédre is rá kell hangolódni. Másképp kell velük kapcsolatot teremteni, mint mondjuk egy üzveggel. Hozzájuk a diplomácián át vezet az út.

ó Annak ellenére, hogy a svédnek nincsenek különösebben jó véleményekkel Magyarországról mostanában.

ó Kérdés, hogy erről ki tehet. Érdemes itt visszakanyarodni a diplomáciához: a svédnek egyszeren más módon intézik a dolgokat. Ha valamit el akarnak érni, nem úgy érik el, mint a magyarok, hanem diplomáciai úton. Nem biztos, hogy mindig a sok h hó vezet eredményre. Ebben a svédnek kitének.

ó Jó olyan országban élni, ahol normálisan meg lehet beszélni a dolgokat?

ó Svédország azért nem a nyugalom szigete. A hatóságokkal, intézményekkel kicsit más a helyzet, azoknak Svédországban mindig is nagyon nagy hatalmuk volt. A kisember velük szemben ritkán nyer. A szabály, az szabály. Magyarországon óriási közfelháborodás lenne bizonyos dolgok miatt, amelyek miatt Svédországban nincs. A regényben például a dugódíj kerül el, arra is tipikus svédneként reagálnak a szereplők. Lehet egy kis tiltakozás, de ha nem vezet eredményre, akkor elfogadják. A törvény, a hatalom tisztelete évszázadok során rögzített beléjük. És hosszú évtizedekig meghatározták a politikához való viszonyt a jóléti intézkedések. Az emberek úgy gondolták, hogy az államra bízhatják magukat, mert az állam jószágos, gondot visel rájuk. Pozitív tapasztalataik vannak az államról. A magyaroknál viszont a viharos történelem miatt inkább az rögzült, hogy az állam ellenség, és kétségbe kell vonni mindent, ami politikai szinten zajlik. Azt szoktam mondani, hogy ha Svédországot és Magyarországot összegeyúrnák, akkor kialakulna egy tökéletes ország ó ha lehetséges egyáltalán ilyen.

R. Kiss Kornélia

Lipcsey Emke

író, újságíró, költő, zenész. 1957-ben született Budapesten,

Diplomáját magyar-történelem szakon szerezte, majd zenei tanulmányokat folytatott. 1984 óta Svédországban, Göteborgban él. Itt és Franciaországban folytatta számítógép-nyelvészeti, zenei és irodalmi tanulmányait.

Műveik képzőművészeti, zenei és irodalmi alkotások publikál. Kísérletezett számítógépes hang-kép-vers megvalósításával is. 1981 és 1995 között a párizsi Magyar M hely avantgarde irodalmi/művészeti folyóirat munkatársa volt. Képzőművészeti önálló és csoportos kiállításokon mutatták be Magyarországon, Franciaországban, Svédországban és az Egyesült Államokban. Regényeket is ír. Orgonista, politikai, közéleti és kulturális témában publikál cikkeket a Heti Válasz, a Magyar Nemzet, valamint a Nagyítás című lapokban. Egy darabig a Duna TV-svédországi tudósítójaként is dolgozott.

A Magyar Írószövetség, 2012 januárja óta pedig a Svéd Írószövetség (Sveriges Författarförbund) tagja.

Műveiről:

Szinkronizációk (Magyar M hely, 1999)

Ördöghinta (Kortárs Kiadó, 2009)

Kés, villa, SMS (Helikon Kiadó, 2010)

Taurus blogja (Helikon Kiadó, 2011)

M fordítások

Kerstin Ekman: *Mordets praktik* (Egy gyilkos praxisa, regény, Orpheusz Kiadó, 2012)

Lipcsey Emőke

A vadnyúl bukfencet vet regényrészlet

Linda még emlékezett azokra az időkre mikor anyjával, aki a Munkavállalók Központi Szakszervezeténél dolgozott, gyerekszínházi eladáson, vagy valamilyen más rendezvényen vett részt. Anyja többször is elvitte a Szociáldemokrata Párt hagyományos, május elsejei felvonulására. Lindának nagyon tetszett a rengeteg, szélben csattogó vörös zászló, és átszellemlőn vitte a piros lufit, melyet egy felnyomott a kezébe mielőtt a menet elindult. A tévékamerákat is megbámulta, melyekkel az ország minden nagyobb városában, így a Göteborgban zajló felvonulást is követték. Teli tüdővel fújta az Internacionálét a felnyomottakkal, és azt szerette a legjobban, mikor annál a résznél, hogy "csak összefogni hát", az emberek megfogják egymás kezét a tömegben.

Linda egyszer még Olof Palmét is hallotta szónokolni. Nem emlékezett rá pontosan mikor, bár a számokból, melyeket Linda mindig könnyen megjegyzett, utólag kikövetkeztethette volna. A számokra és a hozzájuk kapcsolódó mondatokra még most is emlékezett – a harmincas években kezdődő munkásmozgalom, a szociáldemokraták és a szakszervezetek összefogásából született meg a háború után a modern ipari társadalom, a nép otthona – mondta Palme. Egy mondatra pedig még ma is szóról szóra emlékezett. A harmincas években, mikor a polgári pártokat megbénította a passzivitás, a munkásmozgalom állt az élre, és vezette a harcot a tömeges munkanélküliség ellen, visszadotta az emberek jövőbe vetett hitét. A svéd miniszterelnök beszédében Európáról sem feledkezett meg. Harminc éve terjedt el Európa népei között az örömhír, hogy a fasizmust, mely holtak millióit és pusztulást hagyott maga után, legyőzték, eljött a béke. Ötvenéves terror után a fasizmus most Portugáliában is meghátrált, a nép felémelte fejét, s a szabad választásokon a demokráciára és egy igazságos társadalomra szavazott – emlékezett vissza Palme szavaira Linda.

A beszédből ennyi maradt meg az emlékezetében. Számára akkoriban úgy tűnt, hogy Svédországban minden jó a harmincas években, a szociáldemokrata munkásmozgalommal kezdődött, s ami eljött volt, arra nem is érdemes visszagondolni. Eljött csak szegénység, tudatlanság és elnyomás volt, és semmi olyasmiről nem történt, amire az ember büszke lehetne.

Linda nem tudta volna pontosan megmondani, hogy a múlttól általánosan elterjedt kép mikor és miért is kezdett valamelyest megváltozni. Palme halála után történt, fokozatosan. A szociáldemokrácia fénykorának évtizedei alatt azonban az emberek többsége elvesztette a kapcsolatot azzal a régebbi világgal. A gyökerek addigra elszakadtak. Linda legalábbis mindig gyökértelessé érezte magát. Nem bánta. Nem érdekelte az, ami a szociáldemokraták előtt volt. Közönyt érzett a régmúlt eseményei iránt, s t, a saját életének, a közelmúltnak az eseményei sem nagyon érdekelték. Sosem foglalkozott azzal, hogy mi az ami eddig szép volt az életében, és mi volt rossz. Csak élt, ahogy mások. Életének eddig csak arra az időszakra emlékezett nosztalgiával, melyet Olaszországban töltött. Pedig volt más, szép emléke is, de mindeddig azokkal sem törődött. Az utóbbi időben azonban folyton megrohanták az emlékek.

A villamos egy kisebb emelkedés után bekanyarodott, és elhaladt egy kivilágított benzinkút mellett. Az egymás mellett

sorakozó, olcsó anyagból felhúzott, egyforma tömbházak között és mögött felsejlettek a kitalapzaton álló, két-három emeletes faházak – a régi Majorna világa. Balkéz felül elhagyta a meredek emelkedés melynek tetején, a város fölött ott tornyosult a hatalmas, vöröstéglás Masthugget templom, majd a Majvallenhez ért. A megállótól balra egy óriási park, a Slottskogen terült el. Az állatkert, a fókák, a vízimadaraktól hangos mesterséges tavak, a mászóakkal, különféle hintákkal, pörgőkkel és homokozókkal szokatlanul jól felszerelt játszótér gyermekkorának birodalmát jelentették. A közelben lakott. A villamosmegállótól csak a meredek emelkedés tetejéig kellett felkapaszkodni a házhoz. A villamos éppen most haladt el a gránit-sziklákból álló magaslat mellett. Ennek tetején volt, bár lent nem látszott, az a hatalmas, félkörívben elnyúló csupasz téglaház, amelyben gyerekkorát töltötte.

A hatodik emeletre lehetett látni a fél várost, és a lomha tengerjárókat, amint a folyón lassan a tenger felé úsznak a kikötőben. Linda gyakran ébredt hajókört bűgásra, ami egészen idáig elhallatszott.

A megállóban senki nem szállt fel, csak a második kocsi-ból szállt le egy nő. A hajába belekapott a szél.

Mielőtt a jármű kiskissé elközdve nekivágott egy emelkedésnek, Linda balra, a park sötét foltja felé nézett, melynek túloldalán most anyja lakott egy öregotthonban. Bár még csak hetvenes éveiben járt, de korai Alzheimer-kórja miatt teljesen leépuult. Linda általában hónapokig nem is gondolt rá. Néha teljesen elfeledkezett arról, hogy van, s csak az utóbbi időben villantak fel hozzá fűződő emlékei. Ezek az emlékek szinte kivétel nélkül összekapcsolódtak a Nép Házának sárga téglatömbjével. Anyjával általában csak az ott zajló rendezvényeken volt együtt. Azért is szeretett akkoriban odajárni. Hogy együtt lehessen az anyjával. Ha már otthon, a lakásukban nem lehetett együtt vele mint az osztálytársa, Sofia. Sofiának papája is volt, aki igaz, csak este hat után járt haza. Linda eleinte nem is bánta, hogy apja nem lakik velük, de azt irigyelte, hogy Sofia és mamája olyan sokat vannak otthon együtt. Sofia mamája Lindát is befogadta. Egy házban laktak, így a kislány a hosszú estéket barátjánál töltötte, s csak aludni járt haza. Akár csak az anyja, aki általában akkor érkezett haza, mikor Linda már mély álomba merült.

Linda anyja nagyon elfoglalt volt. Minden percét lekötötte a munkája és a mozgalmi élet. A szociáldemokrata munkásmozgalomé meg a feminista mozgalomé. Linda többször is kérte, hogy éljenek úgy, mint Sofia. Anyja olyankor mindig szörnyen felháborodott, és közölte, hogy Sofiának elavult családmodellben élnek. Aztán igen tárgyilagosan kifejtette, hogy vége a nekik nemükben lakadós és szisztematikus elnyomásának. Elérkezett az önérvényesítés ideje, és minden kötelességét társai sorsát is szíven viselni.

Linda eleinte hallgatott, mert egy szót nem értett anyja okfejtéséből. Mikor nagyobb lett, megpróbálta felfogni a szavak értelmét. Sofia mamája orvos, felelte egyszer. Megvalósította azt, amiről álmodott, folytatta, mégis sokat van együtt Sofiával, tette még hozzá. Anyja szemé szikrát hányt, de türelmet erőltetett magára. Te ezt még nem érted, de ha kicsit nagyobb leszel, te is belekapcsolódsz majd a mozgalomba. Ez minden kötelessége, oktatta ki Lindát. Miért nem lakunk együtt apával, kérdezte egyszer Linda. A férfi a kötelességének jelképe, felelte az anyja. Nem lehet megváltoztatni a természetüket, bennük van a hatalomvágy és a birtoklás vágya. A kötelesség pedig joga van a saját testéhez, fejtegette.

Folytatása a XXXV.. oldalon.